

Tabgaç Tarihinin Ana Kaynağı Wei-Shu Üzerine

Tuğba Gökçe BALCI*

Özet

Bu çalışmamızda kurdukları Kuzey Wei Hanedanlığı 北魏朝 (386-534) ile Merkezi Çin toprakları üzerinde hâkimiyet tahsis etmiş olan Tabgaç 拓跋 tarihinin ana kaynağı olan Wei-shu'yu 魏書 ele alacağız. Wei-shu 551 yılında Wei Shou 魏收 tarafından yazılmaya başlanmış olan resmi hanedanlık tarihlerinden bir tanesidir. Kaynakta Tabgaç tarihi efsanevi Sarı İmparator'dan başlayarak anlatılmıştır. Birçok devlet tarihinde olduğu gibi orijinal kayıtlarında siyasi fikirlerin etkilerini görebileceğimiz kaynak, yazımı tamamlandıktan sonraki tarihi süreçte de yine gerek siyasi gerekse kaybolma gibi nedenlerle bazı değişikliklere maruz kalmıştır. Söz konusu sebeplerden ötürü içeriğinde bulunan bazı kayıtlar her ne kadar güvenilirliğini etkilese de, yine de bu sebepler kaynağın Tabgaç tarihi açısından değerini eksiltmemektedir.

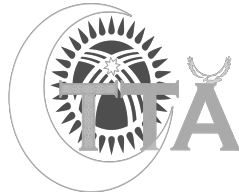
Anahtar Kelimeler: *Tabgaç, T'o-pa, Kuzey Wei Hanedanlığı, Wei-shu.*

The Main Source of Tabgatch History Wei-shu

Abstract

In this study we will discuss about the main source of Tabgatch history which dominated Central Plain via Northern Wei Dynasty 北魏朝 (386-534). Wei-shu 魏書 which was started to write by Wei Shou 魏收 in 551, is one of the official dynastic histories. History of Tabgatchs was recorded starting with Yellow Emperor in the Wei-shu. Wei-shu which original datas were influenced from political ideas as in many of

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, gokcebalci@hotmail.com. (Makale gönderim tarihi: 25.07.2018; Makale kabul tarihi: 10.09.2018)

state histories, also exposed some of changes due to political or missing parts. Because of these reasons some datas in the content affect the reliability of the source but still these reasons do not decrease the value of source with regard to Tabgatch history.

Key Words: *Tabgatch, T'o-pa, Northern Wei Dynasty, Wei-shu.*

Giriş

İslamiyetten Önceki Türk Tarihi'nin içerik açısından en zengin kaynakları bilindiği gibi Çin kaynaklarıdır. Çok eski dönemlerde tarih yazıcılığına başlayan Çinliler hem kendileri hem de Orta Asya'da yaşayan diğer kavim ve devletler ile ilgili bilgileri kaydetmişlerdir. Çin tarih yazıcılığının en önemli eserleri ise hanedanlık resmi kayıtlarıdır. "25 Tarih" adıyla bilinen bu eserler Han Hanedanlığı'ndan 漢朝 (M.Ö. 206- M.S. 220)¹ başlayarak, Ming Hanedanlığı'na 明朝 (1368-1644) kadar olan dönemi ihtiva etmektedir².

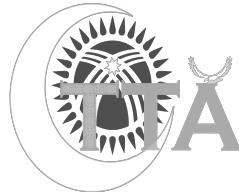
Söz konusu bu hanedanlık resmi tarihlerinden birisi olan Wei-shu 魏書 Çin kaynaklarında T'o-pa 托跋 (拓跋)³ olarak geçen Tabgaç⁴ tarihinin

¹ Han Hanedanlığı iki döneme ayrılmış olup M.Ö. 206- M.S. 9 yılları arasındaki dönem "Önceki Han" veya "Batı Han", 25-220 yılları arasındaki dönem ise "Sonraki Han" veya "Doğu Han" ismi ile anılmaktadır.

http://afe.easia.columbia.edu/timelines/china_timeline.htm, 24.12.2017.

² Shih-chi 史記 ile başlayan hanedanlık resmi tarihleri 1927 yılında Ch'ing Hanedanlığı'nın 清朝 (1644-1911) resmi tarihinin kaydedildiği Ch'ing-shih-k'ao 清史稿 ile son bulmuştur. Ancak dönemin hükümeti bu kitabın dağıtımını yasakladığı için hanedanlık kayıtları 26 yerine, "25 Tarih" adıyla anılmaktadır. Ahmet Taşağıl, "Türk Tarihi İle İlgili Çin Kaynaklarının Türkçe Neşri Üzerine Düşünceler", *Türk Tarihinin Kaynakları Semineri, İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Araştırma Merkezi Yayını*, İstanbul 1997, s. 114; ayrıca hanedanlık resmi tarihlerinin tam listesi için bk. Taşağıl, "Türk Tarihi İle İlgili Çin ...", s. 117; Bazı eserlerde bu kitaplar "24 Tarih" olarak anılmaktadır. James R. Ware, "Notes on the History of the Wei Shu", *Journal of the American Oriental Society*, C. 52, S. 1, Mart 1932, s. 35.

³ Bu isim ilk önce 托跋 olarak yazılmış fakat sonradan 拓跋 şeklindeki yazımı daha yaygın hale gelmiştir, Lin An-king, "On the Etymology of T'o-pa 托跋",

başlıca ana kaynağıdır. Diğer birçok hanedanlık resmi tarihinde olduğu gibi, kaybolma veya siyasi nedenlerden ötürü zaman içerisinde değişikliklere maruz kalan Wei-shu hakkında araştırmacıların olumlu, olumsuz çeşitli fikirleri bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar kaynağı güvenilmez bulurken, bazıları ise hakkındaki bir takım olumsuz hususlara rağmen yine de kaynağın değerinden bir şey kaybetmediğini savunmaktadır. Çalışmamızda öncelikle Wei-shu'nun yazım aşamaları ayrıntılı olarak anlatılacak, sonrasında ise başlangıç kayıtları hakkındaki bazı problemleri hususlara değinilecektir.

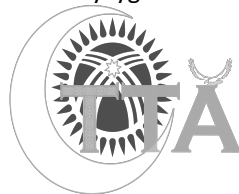
1. Tabgaç Tarihinin Ana Kaynağı Wei-shu

Tabgaç tarihini yazma çalışmaları bilindiği kadarıyla ilk kez Tabgaç Devleti'nin (Kuzey Wei⁵ Hanedanlığı 北魏朝 / 386⁶-534⁷) kurucusu

Central Asiatic Journal, C. 44, S. 1, 2000, s. 30; Bazı eserlerde T'o-pa sözcüğündeki " -pa" sesi 跋 yerine 拔 karakteri ile yazılmaktadır. H. T. Toh makalesinde verdiği tabloda her iki karakterin de Altay dillerindeki "-bat" sesini karşılamak için kullanıldığını belirtmektedir. Hoong Teih Toh, "The -yu Ending in Xiongnu, Xianbei, and Gaoju Onomastica", *Sino-Platonic Papers*, S. 146, Şubat 2005, s. 2.

⁴ İ. Kafesoğlu'na göre; Göktürkler 突厥 aracılığı ile Bizans kaynaklarına "Taugast" şeklinde intikal eden kelime "Ulu, muhterem, saygıdeğer" manasına gelmektedir. Ayrıca "Tabgaç" tabiri bazı Karahanlı hükümdarları tarafından da unvan olarak kullanılmıştır. İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, 1986, s. 85; G. Clauson eserinde kelimenin orijinalinin "Tabgaç" değil, "Tavgaç" olduğunu belirtmektedir. Gerard Clauson, "Turk, Mongol, Tungus", *Asia Major*, S. 8, 1960, s. 116; P. Boodberg Bizans kaynaklarında geçen "Taugast" sözcüğünün Tabgaçları işaret ettiğinin ilk kez P. Pelliot tarafından tespit edildiğini belirterek, sözcüğün erken dönem Türkçe kaynaklarda "Tabyač" veya "Tabqač" şeklinde geçtiğini söylemektedir. Peter A. Boodberg, "Marginalia to The Histories of The Northern Dynasties", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, C. 3, S.3/4, 1938, s. 238; Paul Pelliot, "L'origine du Nom de Chine", *T'oung Pao*, C. 13, S.1, 1912, s. 732.

⁵ L. Bazin'e göre; Tabgaç imparatorları Çinli bir hanedanın ismi olan "Wei" i kullanarak bu ismin siyaseten kabul görmesinden istifade etmişlerdir. Tarih boyunca T'o-pa sözcüğünden daha yaygın olarak kullanılmış olan bu isim ona

İmparator Tao 道武帝 (386-409) döneminde, 398 yılından sonra başladı. Bu dönemde Teng Yüen 鄧淵 tarafından yazılan ve 10 bölümden oluşan eser “Kuo-chi 國記” (Devlet Kayıtları) olarak adlandırıldı. İçeriğinde biyografi ya da tablo bulunmayan bu eser analitik bir devlet tarihi niteliğinde idi⁸. Sonraki dönemde Tabgaç imparatoru T'ai 太武帝 (424-454) 429 yılında Ts'ui Hao'⁹ 崔浩 bir devlet tarihi yazmakla görevlendirdi. Tsui Hao, Teng Yüen'in eserindeki bilgileri kendi tarih kitabına ekledi. Bu nedenle bu tarihten itibaren Kuo-chi müstakil bir eser olma niteliğini kaybetti. Tsui Hao'un “Kuo-shu 國書” isimli eseri 30 bölümden oluşmakta ve ilk üç imparatorun

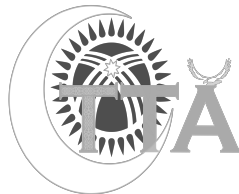
göre imparatorluk içerisindeki Çinli unsurlara da atıf yapmaktadır, Louis Bazin, “Recherches sur les parlers T'o-pa”, *T'oung-pao*, S. 34, 1949/50, s. 294, s. 322.

⁶ Bazı eserlerde Tabgaç Devleti'nin hâkimiyet dönemi devletin adının “Wei” yapıldığı tarih olan 398 ile başlatılmaktadır, Jennifer Holmgren, “Widow Chastity in the Northern Dynasties: The Lieh-nü Biographies in the Wei-shu”, *Papers on Far Eastern History*, S. 23, Mart 1981, s. 165; Ware, “Notes on the History of the Wei Shu”, s. 40.

⁷ Bazı tarihçiler Tabgaç Devleti'nin yıkılış tarihi olarak onların halefleri olan Doğu Wei Devleti'nin bitiş tarihi olan 550'yi kabul etmektedir, Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi*, Ankara, 1995, s. 159; Ahmet Taşağıl, *Kök Tengri'nin Çocukları*, İstanbul, 2014, s. 120; Tilla Deniz Baykuzu, “Tabgaç Hükümdarları (M.S. 386-550) ve Hükümdar Kurganları”, *Mehmet Eröz Armağanı*, İstanbul, 2011, s. 416.

⁸ Tabgaç imparatoru Tao'nun hayatının büyükbabası T'o-pa Shih-i-chien 拓跋什翼健 zamanından başlayarak anlatan Kuo-chi, VII. yüzyıl ve daha sonraki dönem tarihçileri tarafından “Tai-chi 代記” (Tai Kayıtları) olarak adlandırılmaktadır. Jennifer Holmgren, *Annals of Tai*, Canberra, 1982, s. 15-16; Pulat Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1980, s. VI.

⁹ İmparator T'ai döneminin en önemli isimlerinden biri olan Ts'ui Hao, Ch'ing-ho kumandanlığında yer alan Ts'ui ailesinin en bilinen üyesidir, Jennifer Holmgren, “The Making of an Elite: Local Politics and Social Relations in Northeastern China During The Fifth Century A.D.”, *Papers on Far Eastern History*, S. 30, Eylül 1984, s. 5.

faaliyetlerini anlatmakta idi. Ancak bu eser devletin son yıllarında, 528-532 yılları arasındaki karışıklık döneminde kayboldu¹⁰.

Ts'ui Hao'dan sonra devlet tarihi yazma görevine Yü Ya, Kao Yün, Ch'eng Chün, Li Piao 李彪, Ts'ui Kuang ve Li Yen-chih devam etti. O zamana kadar yıl yıl kayıt tutma esas alınarak tarih yazımı yapılırken, ilk kez Li Piao eserini bölümler, tablolar ve biyografilere ayırdı¹¹.

Hsing Luan 邢巒 500 ile 514 yılları arasındaki bir tarihte İmparator Hsiao'nun 孝文帝 faaliyetlerini yazmakla görevlendirildi. Ancak Hsing Luan, imparatorun sadece 490 yılına kadarki faaliyetlerini yazabildiği için Ts'ui Hung 催鴻 ve Wang Tsun-yeh 515 yılına kadar olan tarihi bu esere eklemekle görevlendirildi. Hanedanlığın son yıllarında ise resmi kayıtları Shan Wei 山偉 ve Ch'i Chün 綦儁 tutmaktaydı, ancak çalışmaları daha sonraki dönemlere kaynaklık edemeyecek kadar yetersizdi¹².

Kuzey Ch'i Hanedanlığı 北齊朝 (550-577) imparatoru Wen Hsüen 文宣 (550-559) dönemin ünlü aydınlarından Wei Shou'yu 魏收 (506-572), 551 yılında Kuzey Wei Hanedanlığı'nın resmi tarihini derlemekle görevlendirdi¹³. 12 bölüm pen-chih¹⁴ 本紀, 92 bölüm lieh-chuan¹⁵ 列傳

¹⁰ Holmgren, "The Making of an Elite: ...", s. 15; Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. VI.

¹¹ Ware, "Notes on the History of the Wei Shu", s. 37.

¹² Ware, "Notes on the History of the Wei Shu", s. 37-38.

¹³ Holmgren, "The Making of an Elite: ...", s. 14; Jennifer Holmgren, "Lineage Falsification In The Northern Dynasty: Wei Shou's Ancestry", *Papers On Far Eastern History*, S. 21, Mart 1980, s. 4; Esasında Wei Shou daha Tabgaç Devleti döneminde devlet tarihi ve imparatorların günlük faaliyet raporlarının derlenmesi çalışmalarına katılmıştı. Doğu Wei ve Kuzey Ch'i Hanedanlıkları döneminde devlet memuriyetlerinde bulunan Wei Shou'un asıl mesleği her zaman tarihçilik olmuştur. Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. VI.

¹⁴ Pen-chih'de yıllara bağlı olarak imparatorlar ve ailelerinin yaşantıları ve başarıları ile ilgili kayıtlar bulunmaktadır. Aynı zamanda her alandaki önemli

ve 20 bölüm chih 志 olmak üzere toplam 124 bölüm olan eser 554 yılında tamamlandı¹⁶. Wei Shou Kuzey Ch'i Hanedanlığı'nın mensubu olduğu için, eserde Kuzey Ch'ilerin tahtı miras aldığı Doğu Wei Hanedanlığı 東魏朝 (534-550) Tabgaçların yasal varisi olarak gösterilmektedir¹⁷.

Wei-shu hanedanlığın yıkılışından kısa bir süre sonra tamamlandığı için Tabgaç bürokrasisinde önemli rol oynayan ailelerin çocukları veya torunları hâlâ hayatta idi. Dolayısıyla eser büyük protestolar ile karşılaştı. Öyle ki; bunları durdurmak için devletin bir takım cezai yaptırımlar uygulaması gerekti. Ancak bu yaptırımlar da tepkileri sona erdiremedi. Hatta eser orijinaline benzer telaffuzu, fakat kötü

olaylar da kaydedilmiştir. Sema Orsoy, "Çin Resmi Hanedanlık Kayıtlarında Türk Kavimlerine Ait Monografiler", *Türkler*, C. 1, Ankara 2002, s. 571.

¹⁵ Lieh-chuan'da toplumun her tabakasından yararlı işler yapmış kişilere ait biyografiler yer almaktadır. Ayrıca Çin'deki yabancı milletler ile Çin'in karşılıklı ilişkilerini anlatan metinler de bu kısımda bulunmaktaydı. T'ang Chi, "Türk Tarihine Aid Çin Kaynakları", *İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1971, S. 181-210, s. 202-203.

¹⁶ R. C. Blue, "Lieh-chuan" ve "Chih" sözcüklerinin tercümesinin kişisel tercihe dayandığını belirterek, o lieh-chuan'ı, "Anlatı", chih'ı ise "Monografi" olarak tercüme etmektedir. Rhea C. Blue, "The Argumentation of the Shih-Huo Chih: Chapters of the Han, Wei and Sui Dynastic Histories", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, C. 11, S. 1/2, 1948, s. 2.

¹⁷ Sema Orsoy, *Çin Kaynaklarına Göre M. S. V. Yüzyıl Başlarına Kadar Orta Asya'da Ti ve Ch'iang Kavimleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2003, s. 13; Tilla Deniz Baykuzu, *IV. Yüzyılda Çin'de Kurulan İki Hun Devleti İlk Chao ve Sonraki Chao Devletleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2003, s. 6; Holmgren, "The Making of an Elite: ...", s. 14; Aslında Wei-shu'nun makaleler haricindeki kısmı 554 yılının üçüncü ayında tamamlanmış ve İmparator'a sunulmuştu. Aynı yılın sonbaharında Wei Shou, Liang-chou 梁州 valiliğine atandı. Fakat eserine eklemeler yapmak isteğini İmparator'a bildirerek ondan müsaade istedi. Böylelikle 10 makale daha eklenen eser 554 yılının 11. ayında tamamlanmış oldu. Ware, "Notes on the History of the Wei Shu", s. 39-40.

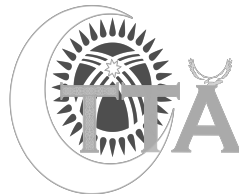

manasıyla “Hui-shu 穢書” (kirli kitap) olarak anılmaya başlandı. Sonuç olarak 560-561 senesinde eser üzerinde değişiklik yapılmak zorunda kalındı. Fakat bu revizyon yetersiz görüldüğü için 565 senesinde Wei Shou tekrar eser üzerinde çalışmaya zorlandı ve 572’deki ölümüne kadar da görevine devam etti¹⁸.

Sui Hanedanlığı’nın 隋朝 (581-618) ilk imparatoru Wen 文帝, Wei T’an 魏澹, Yen Chih T’ui 顏之推 ve Hsin Te Yüan’ı 辛德源 Wei-shu’yu yeniden derlemekle görevlendirdi. 92 bölümden oluşan bu Wei-shu’da orijinalinin aksine Batı Wei Hanedanlığı 西魏朝 (535-557) Tabgaçların yasal varisi olarak gösterilmekteydi. Fakat bir sonraki Sui imparatoru Yang 煬帝 bu eserden memnun olmadığı için Yang Tsu 楊素, P’an Hui 潘徽, Ch’u Liang 褚亮, Ou Yang-hsün 歐陽詢 ve Lu Ts’ung-tien’e 陸從典 yeni bir Wei-shu yazmalarını emretti. Fakat eser tamamlanmadan Yang Tsu öldüğü için çalışmalar yarıda kaldı. Daha sonra T’ang Hanedanlığı 唐朝 (618-906) döneminde, 622 yılında Ch’en Shu-ta 陳叔達 başkanlığında bir heyet Tabgaç tarihini derlemeye başladı fakat bir süre sonra çalışmaları durduruldu. 650-683 yılları arasında Wei T’an’ın torunu Wei K’o-chi 魏克己 dedesinin tarihine 15 bölüm ekledi.

Hem Sui hem de T’ang dönemi tarihçilerine göre; Wei-shu baştan aşağı yanlışlarla doluydu. Esasında onların bu yaklaşımının arkasında siyasi meşruiyet konusundaki fikirleri bulunmaktadır. Zira iki hanedanlık da kendilerinden önceki meşru hanedanlık zincirini Kuzey Wei’ye, Kuzey Chou ve Batı Wei kanalıyla bağlıyorlardı. Oysaki Wei-shu onların düşmanı olan Kuzey Ch’i Hanedanlığı döneminde yazılmıştı. Dolayısıyla Sui Hanedanlığı döneminde Wei-shu’yu düzenleme konusunda başlayan çalışmalar esasında bu kitaptan kurtulma amacı üzerine kurulmuştu. Fakat kitabı yeniden düzenlemek için oluşturulan

¹⁸ Ware, “Notes on the History of the Wei Shu”, s. 41; Gürhan Kırilen, *Çin Klasik Metinlerinde Yabancılar: Yi, Di, Rong ve Hu Terimleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2012, s. 162; Jennifer Holmgren, “Empress Dowager Ling Of The Northern Wei And The T’o-pa Sinicization Question”, *Papers on Far Eastern History*, S. 18, 1978, s. 124.

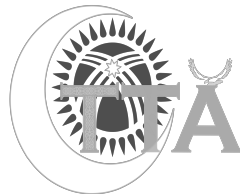
komisyonda sorunlar yaşandı. Çünkü aydın kesim arasında hâlâ Kuzey Ch'i sempatanları bulunuyordu. T'ang dönemine gelindiğinde ise; Wei-shu'yu yeniden düzenlemekle görevli olan komisyon üyelerinin farklı siyasi fikirleri nedeniyle meşru hanedanlık zinciri konusunda fikir birliğine varılamadı. Sonuç olarak her ne kadar bu iki hanedanlık döneminde de kitabı yeniden düzenleme konusunda bahsi geçen çalışmalar yapıldıysa da, Wei Shou'nun eseri Kuzey Wei tarihi için bu dönemde hâlâ başlıca eser olma özelliğini korudu¹⁹.

Sung Hanedanlığı 宋朝 (960-1279) dönemine gelindiğinde Wei-shu'nun 26 bölümü kayıp, üç bölümü eksikti. Wei Shou'un otobiyografisi ve eserin orijinalinde 102. bölümde bulunan "Batı Ülkeleri" kayıtları kaybolan parçalar arasında yer almaktadır. Kaybolan bu kısımlar Sung dönemi tarihçileri tarafından başka kaynaklar kullanılarak tamamlandı²⁰.

Yeniden derlenen versiyonunda 114 bölüm bulunan Wei-shu'nun ilk 12 bölümü imparatorlar ve diğer hanedan üyeleri ile ilgili kayıtların

¹⁹ Jennifer Holmgren, "Northern Wei As A Conquest Dynasty: Current Perceptions; Past Scholarship", *Papers on Far Eastern History*, S. 40, 1989, s. 1-7.

²⁰ J. R. Ware, Sung tarihçilerinin Wei-shu'nun kaybolan kısımlarını tamamlarken indekste sadece hangi kısmın kayıp ya da eksik olduğunu yazdıklarını ancak bu kısımların hangi kaynak kullanılarak tamamlandığını belirtmediklerini söylerken, J. Holmgren bu kısımların Pei-shih 北史, Kuzey Ch'i Hanedanlığı döneminde yazılan ancak günümüze ulaşmayan Hsiu-wen Tien Yü-lan 修文殿御覽 adlı eser ile Kao Ch'ün 高倓 ve oğlu tarafından IX. yüzyılda yazılan tarih kitabındaki bilgiler kullanılarak tamamlandığını yazmaktadır. Son iki eser günümüze ulaşmamıştır. G. Clauson da bu kısımların Pei-shih'dan hatta belki hanedan tarihi bile olmayan bir kitaptan ilgili kısımlar alınarak tamamlandığını belirtmektedir. Ware, "Notes on the History of the Wei Shu", s. 43; Holmgren, "The Making of an Elite: ...", s. 15; Gerard Clauson, *Turkish and Mongolian Studies*, Londra, 1962, s. 3; Jennifer Holmgren, "Women and Political Power In The Traditional T'o-pa Elite: A Preliminary Study Of The Biographies Of Empresses In The Wei-shu", *Monumenta Serica*, C. 35, 1981-1983, s. 35.

bulunduğu pen-chih kısımlarından oluşmaktadır. Birinci bölümde Tabgaçların erken dönem tarihi, bundan sonraki 10 bölümde sırasıyla Kuzey Wei Hanedanlığı imparatorlarının faaliyetleri ve 11. bölümde ise hanedanlığın yıkılışı anlatılmaktadır. 13. bölümden itibaren önemli kimselerin biyografilerinin bulunduğu lieh-chuan kısımları başlamaktadır. Örneğin; 13. bölüm Tabgaç imparatoriçelerine ayrılmıştır. Bu bölüm bilhassa hanedanlığın yükseliş döneminden itibaren siyasi arenada çok etkili olan ana imparatoriçeler hakkında önemli bilgiler barındırmaktadır. 104. bölüme kadar süren lieh-chuan kısımlarının 93-103. bölümlerinde yabancı kavimler tarafından kurulmuş devletler hakkında kayıtlar bulunmaktadır. 104. bölüm ise özel olarak Tabgaçların sürekli mücadele halinde olduğu Juan-juanlara ayrılmıştır. Kaynağın 105. bölümünden itibaren monografilerin bulunduğu chih kısımları başlamakta olup, 114. bölüm 20. chih olan son monografi ile bitmektedir.

Wei-shu'nun Pai Na Pen 白衲本, Ming Hanedanlığı döneminde basılmış Nan Pen 南本, Pei Pen 北本 ile Chi Pen 汲本 ve Ch'ing Hanedanlığı döneminde basılmış Tien Pen 殿本 ile Chü Pen 局本 ve Chung-hua Shu-chü 中华书局 (Çin Milli Yayınevi) nüshaları mevcuttur²¹. Yine kaynağın Chung-hua Shu-chü ve Chi-lin Jen-min Chu Pan-shih 吉林人民出版社 (Chi-lin Halk Yayınevi) tarafından "Basitleştirilmiş Çince" olarak yayınlanmış basımları da bulunmaktadır.

Çalışmamızın konusu her ne kadar ana kaynak Wei-shu olsa da eserlerinde söz konusu kaynaktan bölümler bulabileceğimiz bazı yazarlara ve onların kaynak hakkındaki fikirlerine bu bölümde kısaca değinmek yerinde olacaktır. Örneğin; *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi* adlı eserin sonunda Wei-shu 110. bölümde yer alan "Shih Huo²² Chih 食貨志" nın tercümesini "Wei Tarihi Ekonomi Bölümü" adı

²¹ Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. X; Orsoy, *Çin Kaynaklarına Göre M. S. V.*, s. 14.

²² R. C. Blue bu iki kelimeyi "Özel Ürünler (tahıl ve tekstil ürünleri gibi) ve para" olarak tanımlamaktadır. Blue, "The Argumentation of the ...", s. 3-4.

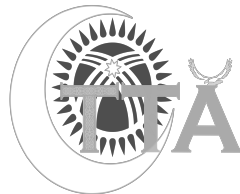
altında yapan P. Otkan, Wei-shu'nun hemen hemen tüm bölümlerinin önemsiz ferman ve raporlarla şişirildiğini, fakat bunların yine de kitabın değerini azaltmadığını düşünmektedir. Kaynağın bilhassa “Başlangıç Kayıtları” ile ilgili olarak çeşitli kuşkuların bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca ona göre; Wei-shu'nun günümüzdeki nüshasında bulunan “Batı Ülkeleri Kayıtları” bilhassa kullanılmamalıdır. Çünkü buradaki kayıtlar Chou-shu 周書 ve Sui-shu'da bulunan bilgilerin derlemesi olan Pei-shih'dan yararlanılarak yazılmış fakat IV. ve VII. yüzyıllar arasındaki değişiklikler göz önüne alınmamıştır. Dolayısıyla buradaki kayıtları kullanmak büyük yanlışlıklara neden olacaktır²³.

Çin Sinoloji'ye Giriş adlı eserinin bir kısmında Wei-shu 113. bölümden aldığı Tabgaç unvanlarının bir listesini sunan W. Eberhard doğrudan Wei-shu'ya dayanarak yazdığı bir başka eseri *Das Toba Reich Nordchinas*'da söz konusu kaynağın kötü bir şöhrete sahip olduğunu belirtse de, Wei-shu'nun yeni nüshasının çoğunlukla Pei-shih'a dayanılarak yazıldığını, bu nedenle de kaynağın kullanılmasında bir sakınca görmediğini ifade etmektedir²⁴.

Tabgaçlar hakkında çok önemli çalışmaları bulunan bir başka araştırmacı olan J. Holmgren *Annals of Tai* adlı eserinin sonunda Tabgaçların erken dönem tarihine dair kayıtların bulunduğu Wei-shu 1'in tamamı ve 2. bölümün bir kısmının tercümesini vermektedir. Ayrıca Wei-shu 113. bölümde bulunan imparatoriçe biyografilerinin tercümelerini yaptığı makaleleri bulunan yazar her ne kadar Wei-shu'yu biraz anlaşılması zor olsa da, Kuzey Wei Hanedanlığı dönemi için oldukça güvenilir bulmaktadır. Ayrıca eserin en iyi hanedanlık

²³ Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. VII, 111-140.

²⁴ Wolfram Eberhard, *Çin Sinoloji'ye Giriş*, 1946, İstanbul, s. 117-163; Wolfram Eberhard, *Das Toba Reich Nordchinas*, Leiden, 1949, s. 3; W. Eberhard bir başka eserinde Wei-shu'nun Pei-shih ile aynı resmi kayıtları kullandıklarını ve ondan daha kapsamlı olduğunu belirtmektedir. Wolfram Eberhard, *T'o-pa Ve Şa-t'o Devletlerinin Hârici Münasebetleri*, 2000, İstanbul, s. 10; Holmgren, “Northern Wei As A Conquest Dynasty: Current Perceptions; Past Scholarship”, s. 8.

tarihlerinden bir tanesi olduğunu dile getirmektedir²⁵.

Wei-shu üzerine çalışmaları bulunan J. R. Ware ise Kuzey Hanedanlıkları tarihini içeren kaynaklar arasında temel olarak Pei-shih'in kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü dönemin bir diğer kaynağı olan Pei Ch'i-shu 北齊書 da, tıpkı Wei-shu gibi Sung Hanedanlığı'nın ilk döneminde çeşitli kaynaklardan toplanan parçalarla bir araya getirilmiştir. Bununla birlikte yazar Pei-shih'in içerdiği bilgilerin çoğunun orijinal Wei-shu'dan alındığını düşünmektedir²⁶.

2. Wei-shu'nun Başlangıç Kayıtları Hakkında Bazı Tespitler

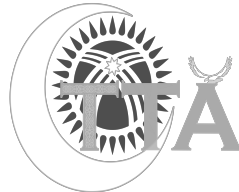
Wei Shou, Wei-shu'da Tabgaç tarihini Çin'in efsanevi imparatoru Sarı İmparator'dan 黃帝 başlayarak anlatmaktadır. Burada geçen bilgiye göre; Sarı İmparator'un 25 oğlundan bir tanesi olan Ch'ang-i'ye 昌意 içerisinde Büyük Hsien-pi²⁷ 鮮卑 Dağı'nın da bulunduğu kuzey toprakları verilmişti²⁸. Ch'ang-i'nin torunları nesiller boyunca Yü-

²⁵ Holmgren, *Annals of Tai*, s. 51-95; Holmgren, "Northern Wei As A Conquest Dynasty...", s. 64-74; Holmgren, "Empress Dowager Ling Of The...", s. 160-170.

²⁶ Ware, "Notes on the History of the Wei Shu", s. 36.

²⁷ W. Eberhard'a göre; Hsien-piler proto-Moğol olup, Hunlarla 匈奴 çok fazla karışmışlardır. Eberhard, *Çin Tarihi*, s. 135; ayrıca tafsilat için bk., Wolfram Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, Ankara, 1996, s. 45-46; J. P. Roux ise eserinde Hsien-piler için şu ifadeyi kullanmaktadır: "*Bilim insanlarının çoğu Tunguzları Hsien-pilerin ataları kabul etmektedir. Barthold ve Hambis'e göre bunlar proto-Türk, diğer bazı bilim insanlarına göre ise proto-Moğollardır*". Jean-Paul Roux, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, İstanbul, 2001, s. 120; P. Otkan'a göre de; Wu-huanlar ile birlikte Tung-hu 東胡 boylar birliğinin parçası olan Hsien-piler III. yüzyılda bilhassa Hunlar ile karışmışlardır. Pulat Otkan, "IV. Yüzyılda Kuzey Çin'deki Yabancı Halkların Yerleşim Alanları ve Nüfusu", *Erdem*, C. 5, S. 15, Eylül 1989, s. 779; C. Holcombe'ye göre ise Hsien-piler, içerisinde Moğol ve Türk unsurların bulunduğu karışık bir nüfustan oluşmaktaydı. Charles Holcombe, "The Xianbei in Chinese History", *Early Medieval China*, S. 19, 2013, s. 4.

²⁸ Tabgaçların atalarının ilk yerleşim alanı olarak belirtilen yer Amur Nehri 黑龍江 ile Argun Nehri 額爾古納河 arasındaki bölgede yer alan Büyük Hsing-an Dağlarıdır 大興安嶺. Sung Yan Chuan 宋妍娟, "T'o-pa Shih Yan Chin Pei Wei

tu'nun²⁹ 幽都 kuzeyinde yer alan toprakların beyleri oldular. Wei-shu'da "Sarı İmparator yeryüzünü yönettiği ve kuzeydekiler yeryüzüne "T'o" 托 ve hükmedene "Pa" 跋 dedikleri için burada yaşayan insanlar "T'o-pa" ismini aldılar."³⁰ diye yazılmaktadır.

Wei-shu'da bundan sonra "Ch'ang-i'nin torunu T'o-pa Shih-chün 跋始均, İmparator Yao 堯帝 dönemi boyunca saraya hizmet etmiştir." denilmektedir. Ayrıca halkın onu sevdiğinden ve Yao'dan sonra imparator olan Shun'ün 舜帝 bundan memnuniyet duyduğundan bahsedilmektedir³¹.

Bu minvalde eserde karşılaştığımız ilk temel problem Wei Shou'nun Tabgaçların ataları bölümünü Sarı İmparator'dan başlayarak Çin kronolojisine göre düzenlemeye çalışmasıdır. Bu bölüm esas itibariyle Çin'in geleneksel edebiyatına ve efsanelerine dayanmaktadır. Kaynakta

Cheng-t'ung Wen-ti 拓跋氏援晋与北魏正统问题", Tsang-sang 沧桑, 1-2, 2004, s. 58; Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. 20; Pulat Otkan, "T'o-palar-Boylar Birliğinden Devlete-", *Doğu Dilleri Dergisi*, C. IV, S. 1, 1985, s. 70.

²⁹ Yü-tu, Sarı İrmak'ın kuzeyinde bulunan Shuo-fang'ın 朔方 kuzeyindeki bölgenin eski ismidir. Holmgren, *Annals of Tai*, s. 79.

³⁰ *Wei-shu 1*, s. 1; Holmgren, *Annals of Tai*, s. 51.

³¹ Bu bölümde Shih-chün'ün dışı kuraklık şeytanını Jo Nehri'nin 弱水 (Kansu甘肅 eyaletinin, İç Moğolistan 內蒙古 sınırında yer alan Etsin Göl) ötesine sürerek halkı memnun ettiği ve İmparator Shun'ün onu "Otlakların atası" ilan ettiğinden bahsedilmektedir. *Wei-shu 1*, s. 1; J. Holmgren'e göre; Çin mitolojisine bakıldığında T'o-pa Shih-chün, efsanelerde yer alan bir kahraman olan Shu-chün'ün 叔均 aynası gibi durmaktadır. Efsaneye göre; Sarı İmparator'un kızı Po'nun (eski metinlerin bazılarında dışı kuraklık şeytanı olarak geçmektedir) olduğu yerde kuraklık baş göstermektedir. Bu nedenle Shu-chün onu Ch'ih Nehri'nin 赤水 (Shaan-hsi 陝西 eyaletinin kuzeybatısındaki Wei-nan'da 渭南 yer almaktadır) kuzeyine sürmüştür. Holmgren, *Annals of Tai*, s. 51, 79-80. Sarı İmparator, Yao ve Shun'un yaşadığına inanılan efsanevi dönem için bk. *The Cambridge History of Ancient China*, ed. Micheal Loewe, Edward L. Shaughnessy, 1999, New York, s. 68-71.

kültürleri birbirinden çok farklı olan Tabgaçlar ve Çinlileri aynı ataya bağlayarak iki taraf arasında köprü kurulmak istenmiştir. Esasında Tabgaçlar Merkezi Çin’de kurdukları hanedanlıklarına meşruiyet kazandırmak için soylarını Sarı İmparator’a dayandırma gereği duymuşlardır³². Başlangıç olarak Sarı İmparator alındığı için de ondan sonra başa geçmiş tüm hükümdarlar “İmparator” unvanı ile anılmaktadır. Dolayısıyla Tabgaçların henüz bir devlet kurmadan önceki erken dönem kayıtlarında bile başa geçen tüm liderler için “İmparator” unvanı kullanıldığı görülmektedir³³.

Wei-shu’da Sarı İmparator’dan sonra başa geçen kimseler T’o-pa Mao’dan 拓跋毛 (İmparator Ch’eng 成帝), T’o-pa Chi-fen’e (İmparator Sheng 聖帝) 14 hükümdar ve T’o-pa Li-wei’den 拓跋力微 (İmparator Shih-tsu 始祖帝), T’o-pa Shih-i-chien’e (İmparator Chao-ch’eng 昭成帝) kadar yine 14 hükümdar olmak üzere iki kısımda anlatılmaktadır³⁴. Shih-chün döneminden 67 nesil sonra tahta çıkan T’o-pa Mao’nun 36 beylik ve kuzeydeki 99 aileyi hâkimiyeti altında birleştirdiği ve ona karşı duracak kimsenin olmadığı yazılmaktadır. Bu dönem M.Ö. 200 yılına, Mo-tu 冒頓 (M.Ö. 209- M.Ö. 17) hâkimiyeti altında oluşturulan Hun 匈奴 Konfederasyonu dönemine denk gelmektedir. Bu da demek oluyor ki; Tabgaç atalarının ilklerinden biri olarak gösterilen T’o-pa Mao açıkça

³² J. Holmgren’e göre; Wei-shu 1’in ilk kısmında kitabın yazarı Wei Shou’un, Tabgaç soy ağacına katkıda bulunduğunu varsayabiliriz. Holmgren, *Annals of Tai*, s. 18; Holcombe, “The Xianbei in Chinese History”, s. 2; Toh, “The –yu Ending in Xiongnu ...”, s. 4.

³³ G. Kırilen de eserinde, Wei-shu’nun erken dönem kayıtlarında, kurdukları Tai Devleti’nin çoğu zaman Chin Hanedanlığı’na bağlı küçük bir krallık olmasına rağmen büyük bir devletmiş gibi yansıtılmasının sonraki tarihçiler tarafından eleştirildiğini belirterek, yine de kaynağın bu kısmında söz konusu döneme ait karmaşık olayların bir bütün halinde başarılı bir biçimde sunulduğunu eklemektedir. Kırilen, *Çin Klasik Metinlerinde ...*, s. 162; Gürhan Kırilen’in Güney Ch’i Hanedanlığı 南齊朝(479-502) resmi tarihi olan Nan Ch’i-shu’ya 南齊書 göre Tabgaç tarihini anlattığı bir başka eseri için bk. Gürhan Kırilen, *Tuyühunlar ve Tabgaçlar*, Ankara, 2016.

³⁴ Otkan, *T’o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. 20-21.

büyük bir tarihi şahsiyet olan Mo-tu'nun yansımasıdır³⁵.

Kaynakta Mao'dan sonraki dört hükümdarın sadece isimleri verilmiştir. Bunlar sırasıyla Tai 貸 (İmparator Chieh 節帝), Kuan 觀 (İmparator Chuang 莊帝), Lo 樓 (İmparator Ming 明帝) ve Yüeh 越 (İmparator An 安帝) dir. Altıncı hükümdar T'ui-yin 推寅 (İmparator Hsüen 宣帝) döneminde ise Tabgaçların güneyde büyük bir bataklığa kadar göç ettikleri, daha güneye göç etme planları içerisindeyken hükümdarın öldüğü bildirilmektedir. Bundan sonra on üçüncü hükümdara kadar olanların yine sadece isimleri verilmiştir. Bu hükümdarlar sırasıyla Li 利 (İmparator Ching 景帝), Ssu 俟 (İmparator Yüan 元帝), Ssu 肆 (İmparator Ho 和帝), Chi 機 (İmparator Ting 定帝), Kai 蓋 (İmparator Hsi 帝) ve K'uai'dır 儉 (İmparator Wei 威)³⁶. On üçüncü hükümdar olan T'o-pa Lin (İmparator Hsien 獻帝) dönemi T'an-shih-huai 檀石槐 yönetimi altında kurulan Hsien-pi Konfederasyonu dönemine tekabül etmektedir. Lin yaşadıkları yerden daha güneye göç etmeyi istediye de ilerlemiş yaşından ötürü bu görevi 160-190 yılları arasında hüküm süren oğlu Chi-fen'e bırakmıştır. T'an-shih-huai Konfederasyonu'nun batı bölümünde bulunan Tabgaçlar, Chi-fen liderliğinde güneye göç ederek önce İç Moğolistan'daki Hunların eski topraklarına yerleştiler, daha sonra yavaş yavaş orta bölüme doğru

³⁵ *Wei-shu 1*, s. 1; Holmgren, *Annals of Tai*, s. 19, 51; ayrıca bk. Peter A. Boodberg, "The Language of the T'o-pa Wei", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, C. 1, S. 2, Temmuz 1936, s. 179; P. Otkan'a göre; metinden anlaşılan bu dönemde 36 Tabgaç boyunun mevcut bulunduğu ve bu boyların içinde de 99 büyük ailenin yönetimde söz sahibi olduğudur. Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. 22.

³⁶ *Wei-shu 1*, s. 2; T'ui-yin'in hükümdarlığı Hun Konfederasyonu'nun ilk bölünmesinden sonra hâkimiyetleri altındaki kabilelerinin güneye göç ettikleri döneme denk gelmektedir. Bu durumda T'ui-yin'in güneye göçü M.Ö. 50 yılı civarında Hsien-pilerin, Hunlardan ayrılmasını temsil etmektedir. Tabgaçlar bu tarihte kuzeydeki yerlerinden ayrılarak Büyük Göl 大澤 kıyılarına doğru gitmişlerdir. Holmgren, *Annals of Tai*, s. 19, 52; Boodberg, "The Language of the T'o-pa Wei", s. 179-180; Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. 22.

kayarak Çin'in kuzeyindeki Shan-hsi ve Ho-pei bölgesine girdiler³⁷. Wei-shu'da Tabgaçların yukarıda bahsedilen göçlerine öncülük eden T'ui-yin ve Lin'in ikisi birden "Sıkı çalışan, araştıran (tsuan-yen 鑽研)" anlamına gelen "T'ui-yin" olarak adlandırılmıştır³⁸.

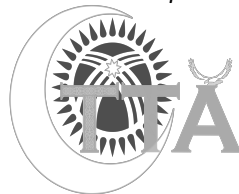
Bu bölümde "T'ui-yin" ile ilgili kayıtlara dair bir problem daha dikkati çekmektedir. Kaynakta geçen I. T'ui-yin ve yine kendisine "T'ui-yin" ismi verilmiş olan T'o-pa Lin'in hâkimiyet dönemlerinin ikisi birden Tabgaçların, Hsien-pi Konfederasyonu'ndan ayrılarak güneye göç ettikleri döneme denk gelmektedir. Bu durumda esas T'ui-yin ile T'o-pa Lin aynı kişiler olmalıdır. Dolayısıyla birinci T'ui-yin'in tarihi bir şahsiyet olup olmadığı konusu şüpheli kalmaktadır³⁹.

Tarih boyunca devletlerin hâkimiyetlerinde önemli rol oynayan

³⁷ Boodberg, "The Language of the T'o-pa Wei", s. 180; J. Holmgren'e göre; Hsien-pi Konfederasyonu dağıldıktan sonra boylar arasında çıkan mücadele esnasında Tabgaçlar yenilmiş ve güneye göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Holmgren, *Annals of Tai*, s. 22; C. Holcombe makalesinde Tabgaçların ana yurtlarından güneye İç Moğolistan'da bulunan Hu-lun Gölü 呼倫湖 civarına göç ettiklerini belirtmiş ancak zaman olarak I. yüzyılın başlarını vermiştir. Holcombe, "The Xianbei in Chinese History", s. 16; P. Otkan da Hunların eski topraklarından kastedilen bölgenin Yin Dağları 陰山 dolayları olduğunu söylemektedir. Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. 70.

³⁸ *Wei-shu 1*, s. 2; Boodberg, "The Language of the T'o-pa Wei", s. 180; J. Holmgren'e göre; bu isimlendirme T'o-pa Lin'in kendisinden ziyade göç etme işini bıraktığı oğlu T'o-pa Chi-fen'e daha fazla yakışmaktadır. Holmgren, *Annals of Tai*, s. 19.

³⁹ J. Holmgren'e göre; I. T'ui-yin ve yine kendisine T'ui-yin ismi verilmiş olan T'o-pa Lin'in ikisi birden T'ui-yin'i temsil etmektedirler. T'o-pa Lin, T'ui-yin'in kendisi, I. T'ui-yin ise onun bir yansımasıdır. Bu nedenle ikisi arasında isimleri verilen hükümdarlar uydurma olmalıdır, Holmgren, *Annals of Tai*, s. 19-22, 52; P. Otkan da bu görüşü destekleyerek, I. T'ui-yin ile II. T'ui-yin olarak adlandırılan T'o-pa Lin'in aynı kişi olduğunu söylemektedir. Ancak ona göre; I. T'ui-yin ile II. T'ui-yin arasında 100 yıldan fazla bir zaman olduğu düşünüldüğünde aradaki dönemde isimleri verilen hükümdarlar gerçek olmalıdır. Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. 22-24.

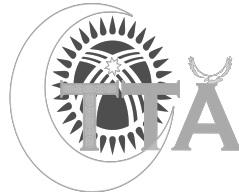
büyük şahsiyetler ile ilgili hikâyelere mucizevi unsurların dâhil edilmesi durumuna paralel olarak Wei-shu'da da zaman zaman efsane ile karışık hikâyeler bulmak mümkündür. Örneğin; Chi-fen öldükten sonra yerine geçen oğlu T'o-pa Li-wei'in mucizevi doğum hikâyesi Wei-shu'da şu şekilde anlatılmaktadır:

“Bir keresinde İmparator Sheng (T'o-pa Chi-fen) birkaç bin atlıya tepelerin ve bataklıkların içinde avlanmak için öncülük ederken, gökyüzünden inen bir kağını gözüne ilişti. Yaklaştığında, yanında bir sürü cennet koruyucusunun olduğu güzel bir kadının bulunduğunu gördü. İmparator hayretler içinde sorular sordu. Kadın “Ben cennetin kızıyım ve bana seninle birlikte olmam emredildi” dedi. Geceyi birlikte geçirdiler. Sabah olduğunda kadın “Gelecek yıl aynı zamanda burada yeniden buluşacağız” diyerek cennete dönmek için müsaade istedi. Sonra rüzgâr ve yağmur gibi dağılarak ayrıldı. Ertesi sene İmparator avlanmak için bu yere gitti ve onunla tekrar buluştu. Cennetin kızı “Bu hükümdarın oğlu. Ona iyi bak. Torunları dünyanın varisi ve hâkimi olacaklar” diyerek hükümdara bir oğlan çocuğu verdi ve oradan ayrıldı. Bu çocuk İmparator Shih-tsu (Li-wei) idi. O dönemde “İmparator Chi-fen'in hiç hısımlı olmadığı, İmparator Shih-tsu'nun da hiç anneden akrabası olmadığı” söylendi.”⁴⁰.

Buna benzer bir hikâyeyi Tabgaç Devleti'nin kurucusu T'o-pa Kuei'nin 拓跋珪 (İmparator Tao) doğumu ile ilgili kayıтта da görüyoruz:

“Boyu Yün-che'nin yakınında hayvanları otlatırken ve dinlenmek için mola vermişken, Ho Hanım güneşin onun odasına girdiğini gördü. Uyandı ve pencereden baktığında parlak bir ışığın cennete doğru gittiğini farketti. Birdenbire hamile kaldı. Chien-kuo otuz dördüncü yılın yedinci ayının yedinci günü (4 Ağustos 371) T'ai-tsu'yu (T'o-pa Kuei) Ts'an-ho-p'o'nun kuzeyindeki bir yerde doğurdu. O gece ışık yeniden ortaya çıktı. İmparator Chao-ch'eng (Shih-i-chien) çok memnun oldu. Memurlar tebriklerini sundular ve genel af çıkarıldı. Bu olay atalara bildirildi... Ertesi sene annenin plesantayı gömdüğü yerde bir karaağaç

⁴⁰ Wei-shu 1, s. 2.

çıktı. Sonra orada bir karağaç ormanı oluştu. Kuei, çok küçükken konuşmaya başladı ve gözlerinden baş döndürücü bir ışık parıldıyordu. Geniş bir alını ve geniş kulakları vardı. Herkes ona hayretle bakardı.”⁴¹.

Yine Tabgaçların Tai Devleti'nin 代國 (315-376)⁴² son hükümdarı olan Shih-i-chien'in ölümü ile ilgili Wei-shu 2'de geçen kayıтта şöyle yazılmaktadır: “Birinci yılda (377) İmparator Chao-ch'eng (Shih-i-chien) Chin kurganına gömülmek üzere kara meşe ağacından tabutunu yaparlarken birdenbire ağaç filizlendi ve orada bir orman oluştu.”⁴³. Bu örneklere baktığımızda toplum kültürlerinin hemen hepsinde karşılaşılabileceğimiz bir takım metafizik unsurların da tarihi kaynaklara aksettiğini görmekteyiz. Bununla birlikte bu kayıtlar, örneğin ağaç kültü gibi Tabgaç mitolojisine dair birtakım unsurların varlığı hakkında da bizlere ipucu vermektedir.

Wei-shu'da dikkat çeken en önemli problemlerden bir tanesi de orijinal kayıtlar ile daha sonra yapılan eklemeler arasında bazı tutarsızlıklar olmasıdır. Bu duruma örnek teşkil edebilecek hususlardan bir tanesi Tai Devleti hükümdarı T'o-pa İ-lu 拓跋猗盧 ile oğlu Liu-hsiu⁴⁴ 六脩 arasında yaşanan hadiselerdir. Wei-shu'nun Sung Hanedanlığı döneminde yazılan 14. bölümüne göre; İ-lu kendisinden sonra en küçük oğlu Pi-yen'in 比延 başa geçmesini istiyordu. Diğer oğlu Liu-hsiu'yu bir süre önce ülkenin güney kısmına göndermesindeki esas amaç da onu merkezden uzaklaştırmaktı. Hatta İ-lu, Liu-hsiu'ya ait 500 ata el koyarak Pi-yen'e vermişti. Bunun üzerine Liu-hsiu saraya geldiğinde kardeşini tanımadığını bildirdi. Ardından Sheng-lo'ya giderek geri dönmeyi reddetti. İ-lu onun üzerine bir ordu gönderdiyse de Liu-hsiu onları yenmeyi başardı. Bu haberi alan İ-lu korkup kaçtı,

⁴¹ Wei-shu 2, s. 19; Holmgren, *Annals of Tai*, s. 75.

⁴² Tabgaçların erken dönem tarihi hakkında bk. Kürşat Yıldırım, “Erken Tabgaç (T'o-pa) Tarihinin Ana Hatları (Wei Shu'nun İlk Bölümüne Göre)”, *Turkish Studies*, C. 7, S. 3, 2012, s. 2711-2738.

⁴³ Wei-shu 2, s. 19; Holmgren, *Annals of Tai*, s. 76.

⁴⁴ P. Otkan bu ismi eserinde Liu-yu olarak vermiştir. Otkan, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, s. 27.

fakat bir süre sonra yakalanarak Liu-hsiu tarafından öldürüldü. Wei Shou'un yazdığı orijinal bölümlerden birisi olan Wei-shu 1'de ise Liu-hsiu'nun babasını öldürmesi açık bir şekilde dile getirilmeyerek olaylar şöyle anlatılmaktadır: *“Dokuzuncu yılında İmparator, Liu-hsiu'yu huzuruna çağırdı fakat o gelmeyi reddetti. İmparator buna çok sinirlendi. Onu cezalandırmak istediysen de başaramadı. Sonra kılık değiştirerek halkın içinde yaşamaya başladı. Sonra öldü...”*⁴⁵.

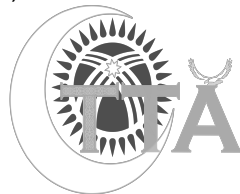
Bu duruma örnek gösterebileceğimiz başka bir hadise ise T'o-pa Kuei'in babası T'o-pa Shih 拓跋寔 (Shih-chün 寔君) ile ilgili yazılanlardır. Wei-shu 1'de T'o-pa Shih-chün ile ilgili yer alan kayıta şöyle yazılmaktadır: *“34. yılın (371) baharında Chang-sun Chin 長孫斤 İmparator'u öldürmek için saldırdığı esnada veliyaht prens tabu ismi Shih olan İmparator Hsien-ming (獻明帝) babasını korurken göğsünden yaralandı ve beşinci ayda öldü. Ölümünden sonra kendisine imparator unvanı verildi. Sonbaharda, yedinci ayda T'o-pa Kuei doğdu ve genel af ilan edildi.”*⁴⁶. Ancak Wei-shu 15'de T'o-pa Shih'in, Chang-sun Chin ile birlikte isyan ederek, 377 yılında babası Shih-i-chien'i öldürdüğü yazılmaktadır⁴⁷.

Bu örneklerden Wei-shou'nun hanedan mensuplarının meşruiyetlerine herhangi bir zarar vermemek adına bazı olayları bütün ayrıntılarıyla yazmadığını ve söz konusu olaylar ile ilgili bir takım kurgular yaptığı sonucuna ulaşılabilir.

⁴⁵ Wei-shu 14, s. 38; Wei-shu 1, s. 9; Holmgren, *Annals of Tai*, s. 37-38, 66.

⁴⁶ Wei-shu 1, s. 15; Holmgren, *Annals of Tai*, s. 73

⁴⁷ Wei-shu 15, s. 369; J. Holmgren'e göre; Wei-shu 15'de geçen kayıt doğrudur ve T'o-pa Kuei'in taht meşruiyetine gölge düşürmemek için Wei-shu 1'deki kayıt kurgulanmıştır. Holmgren, *Annals of Tai*, s. 44-45; P. Boodberg de makalesinde Tabgaçların soy ağacını verdiği tablonun altına düştüğü notta; *“T'o-pa Shih-chün'ü, Kuei'in babası olarak göstermesinin okuyucu tarafından şaşırtıcı bulunabileceğini”* yazmış olmasından dolayı, onun da Wei-shu 15'de yazılanların doğru olduğunu kabul ettiği sonucuna varabiliriz. Boodberg, *“The Language of the T'o-pa Wei”*, s. 169.

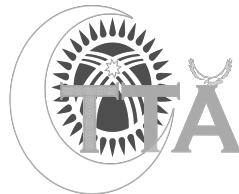
Sonuç

Tabgaç tarihini yazma çalışmaları henüz Tabgaç Devleti'nin kurucusu İmparator Tao döneminde başladı. 398 yılında başlayan devlet tarihi yazma çalışmalarının hanedanlığın yıkılışından evvelki yıllara kadar devam ettiği görülmektedir. Çin'in resmi hanedan tarihlerinden birisi olan Tabgaç tarihinin ana kaynağı Wei-shu ise Kuzey Ch'i Hanedanlığı zamanında, 551 yılında Wei Shou tarafından yazılmaya başlandı. 554 yılında tamamlanan eserin orijinali 12 bölüm pen-chih, 92 bölüm lieh-chuan ve 20 bölüm chih olmak üzere toplam 124 bölümdür.

Siyasi nedenlerden dolayı Wei Shou yaşadığı süre boyunca eseri birkaç kez düzeltmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra Sui ve T'ang Hanedanlıkları dönemlerinde siyasi meşruiyet konusundaki fikir ayrılıkları nedeniyle Wei-shu üzerinde çeşitli düzeltmeler yapıldı. Bu dönemin tarihçilerine göre Wei-shu baştan aşağı yanlışlarla doluydu. Bu nedenle kitabı yeniden düzenleme konusunda çeşitli çalışmalar yapıldıysa da, Wei Shou'nun yazdığı Wei-shu Tabgaç tarihi için bu dönemde de başlıca kaynak olma niteliğini korudu.

Wei-shu hakkında araştırmacıların farklı fikirleri bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar onun güvenilir bir kaynak olmadığını savunurken, bazıları ise her ne kadar eksikleri ya da yanlışları olsa da yine de değerinden bir şey yitirmediğini düşünmektedir.

Çalışmamızda Wei-shu'nun yazım sürecini anlattıktan sonra kaynaktaki bazı problemleri ortaya koymaya çalıştık. Buna göre; Kuzey ve Merkezi Çin'de bir hanedanlığın sahibi olan Tabgaçlara bu topraklarda siyasi meşruiyet kazandırma amacıyla soyları Çin'in efsanevi imparatoru Sarı İmparator'a dayandırılmıştır. Kayıtlarda Sarı İmparator'dan sonra Tabgaçların henüz bir devlet kurmadan önce bile başa geçen tüm hükümdarlar "İmparator" unvanıyla anılmaktadır. Wei-shu'da ilk bölümden itibaren hükümdarlar ile ilgili doğum, ölüm gibi olaylara efsanevi hikâyeler eklendiği görülmektedir. Wei-shu zaman içerisinde defalarca düzeltmeye uğradığı için eserde bazı kayıtlar ile ilgili farklı bilgilere ulaşmak mümkündür. Orijinal kayıtlar ile sonradan yazılan bölümler karşılaştırıldığında Wei Shou'nun, hükümdarların

siyasi meşruiyetlerine gölge düşürmemek için bazı olayları gerçekleştirdiği şekilde yazmadığı sonucuna varılmaktadır. Ancak her ne kadar siyasi ya da değiştirme gibi nedenlerden dolayı Wei-shu'da bir takım sorunlu kısımlar mevcut olsa da bunlar kaynağın konumuz açısından değerini azaltmamaktadır.

Kaynakça

Ana Kaynaklar:

Wei-shu 魏書, Pekin 北京, 1974

Araştırma Eserleri

BARFIELD, Thomas J., *The Perilous Frontier*, Oxford 1989.

BAYKUZU, Tilla Deniz, "Tabgaç Hükümdarları (M.S. 386-550) ve Hükümdar Kurganları", *Mehmet Eröz Armağanı*, İstanbul 2011, ss. 416-439.

BLUE, Rhea C., "The Argumentation of the Shih-Huo Chih: Chapters of the Han, Wei and Sui Dynastic Histories", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, C. 11, S. 1/2, 1948, ss. 1-118.

BOODBERG, Peter A., "The Language of the T'o-pa Wei", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, C. 1, S. 2, 1936, ss. 167-185.

BOODBERG, Peter A., "Marginalia to The Histories of The Northern Dynasties", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, C. 3, S. 3/4, 1938, ss. 223-253.

CLAUSON, Gerard, "Turk, Mongol, Tungus", *Asia Major*, S. 8, 1960, ss. 105-123.

_____, *Turkish and Mongolian Studies*, Londra 1962.

EBERHARD, Wolfram, *Çin Sinoloji'ye Giriş*, İstanbul 1946.

_____, *Das Toba Reich Nordchinas*, Leiden 1949.

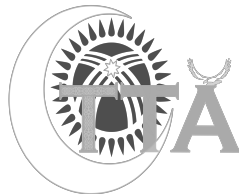
_____, *Çin Tarihi*, Ankara 1995.

_____, *Çin'in Şimal Komşuları*, Ankara 1996.

_____, *T'o-pa Ve Şa-t'o Devletlerinin Hârici Münasebetleri*, İstanbul 2000.

HOLMGREN, Jennifer, "Empress Dowager Ling Of The Northern Wei And The T'o-pa Sinicization Question", *Papers on Far Eastern History*, S. 18, 1978, ss. 123-170.

_____, "Lineage Falsification In The Northern Dynasty: Wei Shou's Ancestry", *Papers On Far Eastern History*, S. 21, 1980, ss. 1-16.

_____, "Widow Chastity in the Northern Dynasties: The Lieh-nü Biographies in the Wei-shu", *Papers on Far Eastern History*, S. 23, 1981, s. 165-186.

_____, "Women and Political Power in the Tradional T'o-pa Elite: A Preliminary Study of The Biographies of Empresses in the Wei-shu", *Monumenta Serica*, C. 35, 1981-83, s. 33-74.

_____, *Annals of Tai*, Canberra 1982.

_____, "The Making of an Elite: Local Politics and Social Relations in Northeastern China During The Fifth Century A.D.", *Papers on Far Eastern History*, S. 30, 1984, ss. 1-79.

_____, "Northern Wei As A Conquest Dynasty: Current Perceptions; Past Scholarship", *Papers on Far Eastern History*, S. 40, 1989, ss. 1-50.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, İstanbul 1986.

KIRİLEN, Gürhan, *Çin Klasik Metinlerinde Yabancılar: Yi, Di, Rong ve Hu Terimleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.

_____, *Tuyühunlar ve Tabgaçlar*, Ankara 2016.

LOEWE, Micheal, Shaughnessy, Edward L., *The Cambridge History of Ancient China*, New York 1999.

ORSOY, Sema, "Çin Resmi Hanedanlık Kayıtlarında Türk Kavimlerine Ait Monografiler", *Türkler*, C. 1, 2002, ss. 554-572.

_____, *Çin Kaynaklarına Göre M. S. V. Yüzyıl Başlarına Kadar Orta Asya'da Ti ve Ch'iang Kavimleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2003.

OTKAN, Pulat, *T'o-pa Wei Döneminde Toplum ve Ekonomi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara 1980.

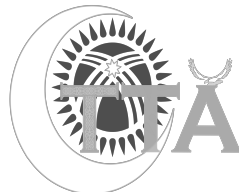
_____, "T'o-palar-Boylar Birliğinden Devlete-", *Doğu Dilleri Dergisi*, C. IV, S. 1, 1985, ss. 69-82.

_____, "IV. Yüzyılda Kuzey Çin'deki Yabancı Halkların Yerleşim Alanları ve Nüfusu", *Erdem*, C. 5, S. 15, 1989, ss. 773-790.

PELLIOT, Paul, "L'origine du Nom de Chine", *T'oung Pao*, C. 13, S. 1, 1912, ss. 727-742.

ROUX, Jean-Paul, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, İstanbul 2001.

SUNG, Yan Chuan 宋妍娟, "T'o-pa Shih Yan Chin Pei Wei Cheng-t'ung Wen-ti 拓跋氏援晋与北魏正统问题", *Tsang-sang 沧桑*, S. 1-2, 2004, ss. 58-59.

T'ang Chi, *Türk Tarihine Aid Çin Kaynakları*, İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Enstitüsü Dergisi, S. 2, 1971, ss. 181-210.

TAŞAĞIL, Ahmet, "Türk Tarihi İle İlgili Çin Kaynaklarının Türkçe Neşri Üzerine Düşünceler", *Türk Tarihinin Kaynakları Semineri*, İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, 1997, ss. 114-117.

_____, *Kök Tengri'nin Çocukları*, İstanbul 2014.

TOH, Hoong Teih, "The -yu Ending in Xiongnu, Xianbei, and Gaoju Onomastica", *Sino-Platonic Papers*, S. 146, 2005, ss. 1-24.

WARE, James R., "Notes on the History of the Wei Shu", *Journal of the American Oriental Society*, C. 52, 1: 1932, ss. 35-45.

YILDIRIM, Kürşat, "Erken Tabgaç (T'o-pa) Tarihinin Ana Hatları (Wei Shu'nun İlk Bölümüne Göre)", *Turkish Studies*, C. 7, S. 3, 2012, ss. 2711-2738.

İnternet Kaynakları:

HOLCOMBE, Charles, "The Xianbei in Chinese History", *Early Medieval China*, <http://dx.doi.org/10.1179/1529910413Z.0000000006>, 1, 31.05.2016.

[http://afe.easia.columbia.edu/timelines/china_timeline.htm#Chinese History](http://afe.easia.columbia.edu/timelines/china_timeline.htm#Chinese%20History), 24.12.2017.

